

(A jövő évi ünnepek) februárban kezdődik, s mártiusban már be lesz fejezve.

(Halált hozó gúszk.) Az oravicai községek némely aknáiban ölt gáz fejtett ki, minek következtében hat bányász életét veszté.

(Kisdedovoda Magasiban.) Amint Keme-naljáról bennünket tudósítanak, a tavasz foly-tán Magasiban néhai Tulok Antal közbirtokos ur elhalálozván, több kegyes alapítványa sorában egy, születése földén létesítendő ovodára jelenté-keny pénzüsszeget hagyományozott, igazi ember-barátiszeretettel áldozván a népnevelés ügyének, melynek alapja, e nálunk még csak gyéren terjedő intézetekben rejlik. Erdekes volna tudni, miben áll Magasiban mind a hagyományozott ajándék, mind a hihetőleg már tervben levő ovoida, mely Vasmegye falvaiban eddigelé egyetlen. Nem ártana, ha az ügy állásáról a dolgoba avatottak közül valaki fölvilágosítást nyújtana.

(Névváltoztatás.) Felsőbb engedély foly-tán Weisz János, a budai k. József-műegyetem-nél a felsőbb mennyiségtan rendes nyilvános ta-nára, és Weisz Albert pesti főreal-tanodai segéd-tanár testvérek „Vész”-re változtatták vezeték-nevéket.

(Urbéri tagosítási egyezség Mendén, Pest-megyében.) Örömmel jelentem, hogy aug. 29-kén Mendén—Koburg herceg birtokán—a rég ohaj-tott tagosítási egyezség az uradalom és a község lakosai közt szerencsésen létre jött. Valóban jól esik ily tényeket hirdetni. Midőn Szeles Mihály alispán ur elnökléte alatt — Pesko Menyhért főszolg. és b. Horváth urak jelenlétében, — kik a fennforgó urbéri ügy elrendezésére valának ki-küldve: a község ügyvéde, Vrchovszky Sándor ur, szakavatottan s humánus modorával előadta volna a község kívánatát — az ügyet, Mesterfy Már. uradalmi mérnök ur munkálatainak nyomán az uradalom képviselője Vrchovszky Mihály csak-nem tökéletesen kész egyezséggel lép meg a kö-zönséget; mely is rövid órai tanácskozás után, az illető felek igényeinek megfelelőleg szerencsésen megkötött s aláíratott; melyet azonban itt — helyszűke miatt csak vázlatban adhatok elé. — Az egész határ területe tesz 1782 holdat, melyből mintegy 1300 h. esik a község részére, 24¹/₂ telek. Az urbéri telek illetősége 39 hold 1200 □ ölével. A volt jobbágyok eddigi mennyiségén felül, meg-kapja az egész remanentiális földet minden kar-pótlás nélkül 130 holdat, melyből csupán 22 hold-at, a szabadosok dotációjához tartozik kiadni. Minden jobbágytelekre, valamint a róm. kath. pléb. és az ágost. hitv. lelkesz telkére esik 14 hold, és aránylag 2 tanító, egy jegyző félfél tel-keikre 7 h. legelőilletőség, mindent 1200 □ ölél számítva. Azonkívül az ágost. hitv. ev. lelkesz, — ki eddig ezen főkegyházban semmi földdel sem birt, kegyes adománykép kap 8 h. 790 □ ölet; a tanító 5 h. A faizásból — habár gyakorlatban nem volt is, egy telekre esik 3/4 h., összesen 18 h., és pedig meglehet — hogy fástól együtt. Az 1848 után lett zsellérek — különös kegyelem után — kapnak 12 h., urbéri zsellérek legelő-illetőségben egy telek utáni járandóságot 8-an 14 holdat. A jobbágyok szőlei egyik hegyről kicseréltettek, de 4 évig használatukban hagyatnak. Temető pótlá-sul a róm. kath. 2 hold; az evang. 1 h. Faisko-lára 2 h. Agyagödörnek, kenderáztatónak stb. 2 h. Az ugynevezett szabadosok, lelkeszek, tani-tók, jegyző illetősége közel a községhez a meny-nyire lehetséges első osztályú földekből jelöltetett ki. Mindezek szerencsés bevégzése után, boldo-gult Viener Ferencz volt bérli ur asztalánál szívesen vendégség volt, a hol vigkedvűleg poharak ürítették Koburg Ágost ő fensége egészségeért, aki oly atyailag s nagylelkűleg bő-kezu volt jobbágyai irányában, aki minden párt-színezet nélkül, az egyházakat s iskolákat példá-san dotálta. — Dy. K.

(Halálhíradás.) Tehetségesebb fiatal költőink egyike, Jánosi Gusztáv, kinek nevével lapunkban is többször találkozhatott a figyelmes olvasó, jobb létre költözött, s m. hó 30-án temették el Kene-sén, épen azon napon, melyen mint fölszentelt lelkesz, első miséjét volt tartandó. A béke anygala lebegien sirja fölött.

(Adakozások.) A Vasárnapi Ujság szer-kesztőségéhez mult héten beküldetett: Az alföldi szükködők számára: Pozsonyból Kajdacs-Jeszenszky Klementina asszonyság 1 da-rab cs. k. arany.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 4. „A mama.” Vigj. 3 felv. Szígligetitől.

Szombat, sept. 5. „Faust.” Opera 5 felv. Ze-néjét szerette Gounod.

Vasárnap, sept. 6. „A kártyavető nő.” Dráma 5 felv. Sejour Victor után fordította Feleki.

Hétfő, sept. 7. „A felobasónő.” Színmű 2 felv. és a „Szerelmes ördög” ballet 4-ik felvonása.

Kedd, sept. 8. Ünnepe levén, a színház zárva volt.

Szerda, sept. 9. „Brankovics György.” Szor-morujáték 5 felv. Obernyiktól.

Csütörtök, sept. 10. „Faust.” Opera 5 felv. Zenéjét szerette Gounod.

Budai népszínház.

Sept. 4. „Két huszár és egy baka.” Énekes bohózat 3 felv.

Sept. 5. „A dajka.” Operette 1 felv. Offen-bachtól. Ezt megelőzte „Előjáték.” Vigj. 2 felv. Irta Scribe, ford. Egressy Béni.

Sept. 6. „Tíz leány, egy férj sem”, 1 felvonásos operette Suptétől. Ezt megelőzte „Eljegyzés lámpafénynél”, 1 felv. operette Offenbachtól.

Sept. 7. „Dunanan apó és fia utazása”. Ope-rette 3 felv. Offenbachtól.

Sept. 8. Az ünnep miatt nem volt előadás.

Sept. 9. „Chouffleur ur otthon lesz” és „Férj az ajtó előtt”, 1 felvonásos operette Offenbachtól.

Sept. 10. „Dunanan apó és fia utazása”. Operette 3 felv. Offenbachtól.

SAKKJÁTÉK.

194-ik sz. feladv. — Szalay Sándortól (Körös-Ladányban).

Chessboard diagram with pieces and text: Sötét. Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 189-dik számú feladvány megfejtése.

(Gold Samutól; g7-en a Sötét Huszárral.) Világos. Sötét. Világos. A) Sötét. 1. Vd1-f3 e4-f3:A) 1. ...-g4 Vh8-a8 2. Hd4-c6? tetsz. sz. 2. Vf8-g8? Kc5-d4: 3. Fb3-c2?mat. 3. Vg3-c3?mat.

Helyesen fejtettek meg. Veszprémben: Fülöp József. Budaörsön: Tomka Kálmán — Debreczenben: Zagya Imre. — Rimaszombaton: Róth Kálmán. — Pesten: Cselkó György. — Yekerle László.

(Többen Vd1-c1 első lépéssel tettek kísérletet: de ezt Sötét e1-e3 húzása meghiúsítja.)

Rövid értesítés. Többen kérdézősködtek aziránt, hogy a nyolczadik koczkára ért gyalogból mi lesz, ha még a tisztet megvannak? Vagyha mindnyájan nincsenek is meg, szabad-e olyan tisztet választanunk, mely még nem esett el? Erre a felelet következő: A gyalog, ha már a nyolczadik koczkát elérte, mint gyalog többé nem műkö-dhetik; természetesen, hogy valami tiszt szerepet kell magára venni, még pedig minthogy a beérő gyalog a legnagyobb hatalmat éri el, lesz belőle Vezér, tekintet nélkül arra, hogy az első már elesett e vagy nem. Kiseb határu tisztet választanunk azonban tetszésünkönl függ. Így egyszerre több Vezér, több Futár stb. is lehet. Így döntötték el 1851-ben a londoni nagy torna alkalmával, s így fogadták az el az európai szokás. A sakkot az egész földön majd-nem mindenütt egyformán játsszák; kár volna csupán ne-künk képezni kivételt.

1864-dik évi naptárak.

Épen most jelentek meg Heckenast Gusztáv könyvkiad-ó hivatalában Pesten, egyetem-utca 4-ik szám alatt, az 1864-ik évre szóló következő naptárak, melyek Magyar- és Erdélyországban minden könyvtár- és könyvtől-és is kaphatók, ugymint: Kakas Márton humorisztikus naptára. Hatodik évfolyan. Számos élces képpel. Csinos borítéka fűzve. Ára 80 kr. István bácsi naptára. Kilenczedik évfolyam. Szerkeszté Majer István. Képekkel, színes borítéka fűzve. Ára 50 kr. Lidércz-naptár. Harmadik évfolyam. Képekkel. Tartal-mát képezik: rémtörténetek, lélekjelenségek, bűnesetek, csodálatos tünemények, tündéregék, vadász- és uti-kalandok stb. Tarka és szépen kifestett borítéka fűzve. Ára 60 kr. A magyar nép naptára. Szerkeszté Tatar Péter 4-rét. Képekkel és tarka borítékkal (Olcso szép naptár). Paprika Janosi képes kalendáriuma. 4-rét. Szerkeszté Tatar Péter. Csinos borítéka fűzve (a legolcsóbb naptár).

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok

október—decemberi évnegyedes folyamára ezennel új előzetés nyitattik.

Előfizetési föltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva: Évnegyedre (október—november—december) 2 ft. 50 kr.

Csupán Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Csupán Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Tíz előzetett példányra gyűjtőinknek egy tisztelet-példánnyal szolgálunk. A pényze levelek bérmentes küldése keretik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala. (Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

TARTALOM.

Schmidt Ferdinánd (arczkép). Rómer Flóris. — A jó nagytáji képe. Szász Károly. Népköl. Sós Miklós. — A Tisza bősége. P. Szathmáry Károly. — Az ellenségek ellenségei. Dr. Sz. — Az „alföldi erzkörögyár” Debreczen-ben (képpel). — Képek a hazai népiéletből. XXXI. A bi-valyos (képpel). — Nehány szó a fogakról. — Archaeo-ogioliai levél Zalamegyéből. Rómer F. — Történelmi kal-dzások. Lehoczy T. — Tárház: Egyház és iskola. — Ipar-gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Köz-lekedés. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondani-való. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felolós szerkesztő Pákh Albert. (Lak. magyar-utca 1. sz.)



Pest, september 20-án 1863.

Előfizetési föltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Fischer Móricz.

Magyarországon hozzá voltunk szokva, s legnagyobb részben még most is arra va-gyunk utalva, hogy az élet kényelmeihez tartozó iparműi szükségleteinket a külföld előhaladott iparos országai fedezzék; s különösen hazai fiatal gyáriparunk irányában a legújabb időkig föltötte mérsékelt igényeket tápláltunk.

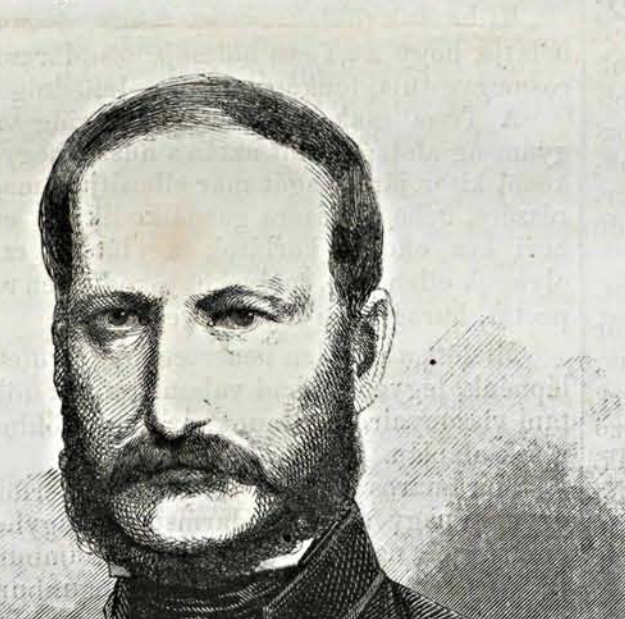
Az idők járása e tekintetben is nagy változásokat hozott elő viszonyainkba. Azon pontig értünk, hogy egyes ipar-cikkekben, s a gyáripar egyes ágaiban nemcsak hazai viszonyainknak teljesen megfelelő eredményeket mutathatunk fel, hanem már olyanokat is, melyek az európai vásárcsaczkokon és műtárlatokban is diadalmasan állják ki a versenyt, figyelmet ébresztenek s jó hitelünket nevelik.

Legfényesebb példája a magyar iparosok értelmességének, erélyének és ügyességének azon derék iparos hazánkfia, kiről e sorokban akarunk megemlékezni. Fischer Móriczot értjük, a vesz-prémmegeyi herendi porcellán-gyár európaszerte ismeretes tulajdonosát. Fischer, ki 1800-ban Tatában született, s szülőitől gondos nevelést nyervén, eleinte kereskedéssel foglalkozott, 1838-ban gróf Eszterházy Károlytól kibérelte a pápai kőedény gyá-rát. Az itteni munka és az egy-szerű gyártási eljárás azonban nem sokáig elégitette ki maga-sabbra törő vágyait; azon felül maga az uradalom birtokosa, gróf Eszterházy is folyvást mag-sabb czélokra ösztönzést a tehet-séges és szorgalmas iparost, s így történt, hogy mind saját haj-lamat, mind a gróf ösztönzését követve, Fischer Móricz a Pápá-hoz közel, a Bakony szélén fekvő Herend faluban állított fel egy finomabb igényeknek megfele-lendő porcellángyárat. Szándé-kát föltötte elősegíté azon kö-rülmény, hogy Herend vidékén a porcel-lángyártás fokellekeit: elegendő tüzelőszert s a szükséges nyers anyagokat kellő men-nyiségben és minőségben találta.

A gyárból került művek minden igény-nek megfelelőek, azonban a külföldről rop-pant tömegekben és aránylag olcsó árakon

szállították be hazánkba a porcellán-gyárt-mányokat, úgy hogy a herendi gyárnak a legjobb igyekezet mellett sem lehetett azok-kal kiállani a versenyt, s így a derék gyártulajdonos már-már csüggedni kezdett s szép terveinek valósulásán kételkedett.

Ekkor támadt Fischernek egy jó gondo-lata, mely nemcsak gyártmányaira irányzá a közfigyelmet, hanem azok keletét is biz-tosítá. Felhagyott az új divatu, közönséges porcellán edények készítésével, melyekkel a külföldi gyárak árasztották el a piacot, és magasabb, specialisabb térre lépett: t. i. gyártmányaiában főképen az antik, re-gies styll kezdé szem előtt tartani. A he-



FISCHER MÓRICZ.

rendi gyárban a régi kor edényeinek legsi-kerültebb utánzásai készültek el. S ennek hire terjedvén a gazdag arisztokratikus kö-rökben, nemcsak az ösöktől örökölt, s idők folytán csonkává vált, kitűnő ódon porcel-lán készleteket kellett kiegészítenie, hanem az antik modor mintegy divattá válván,

számtalan új megrendelést is kellett teljesí-tenie. Annál is inkább, mert a gyár az efféle antikszertü porcellánművek előállításában mindig nagyobb tökélyre emelkedett, s e tekintetben ügyességének hire a legtávolabb külföldi körökbe is elterjedt.

E körülmény megalapítá Fischer gyá-rának hitelét és szerencséjét. Külföldi udva-rok s ott tartózkodó követéségek és a leg-nevezetesebb főrangú családok (Eszterházy, Liechtenstein, Schwarzenberg, Metternich, Lobkovitz hercegek s számos grófi ház) vették igénybe a herendi gyárat. Idő foly-tán a külföldi iparműtárlatokon is megje-lentek Fischer porcellánműveit, s a kivított elismerés következménye az volt, hogy a gyár távolabb helyekről is, Angol-, Olasz-, Német- és Oroszországból is kapott nagy mérvű megrendeléseket. A meg-rendelők között találjuk Cam-bridge kir. hercege, Palmerston, Westminster, Chesterfield lordok, Hohenlohe, Salm, Gorcsakoff, De-midoff hercegek és számos más nevezetes és gazdag férfiak ne-veit. Innen kerültek ki több osz-trák főhercege dizs és asztali kész-letei s többi között Ferdinand Miksa főherceg Miramare nevű tündérvárának terméi is a he-rendi gyárban készült pompás diszedényekkel és asztali, thea stb. készletekkel van fölékesítve.

Azon nyilvános kitüntetések is, melyekben a herendi gyár 1839 óta, midőn működését meg-kezdte, ez ideig részesült, egész sort képeznek. Így már az 1842. évi első magyar iparműkiállítá-son bronz érdempénzt nyert; az 1843-ki hazai kiállításon ezüst, 1843-ban pedig már a nagy arany érdempénzzel lón kitüntetve, 1845-ben a bécsi iparműkiállítá-son dicséző-oklevelet, 1851-ben a londoni világgkiállításon jutu-lomérmét, 1853-ban Amerikában a newyorki kiállításon jutalom-érmét, az 1855-diki párisi világgkiállításon első rendű jutalom-érméjelet s 1862-ben a londoni világgkiállításon szintén első rendű jutalom-érméjelet kapott. — Fischer Mó-ricz azonkívül egyes uralkodóktól is nyert az ipar terén tett sikerdus fáradozásai jutalmául érdemkereszteket s érdemjele-

Table with columns: Hétfő, Kétholnap, Gőrg-ország, Izraeliták, N a p, Hold. Includes dates and names for the week of September 13-19.

ket. Egyik legnagyobb kitüntetés, a mi érte, azon levél volt, melyet hozzá 1857-ben a világhírű természettudós, Humboldt Sándor sajátkezűleg írt, s melyben a herendi gyártmányokról azt mondja, hogy azok mind anyagokra, mind művészi kivitelükre nézve a hasonmái gyártmányok között az egész világon a legelső sorba tartoznak.

A világon eddig a legjelesebb és utóéletlen művészeti porcellánegyének tartattak a kínai és japáni porcellánegyének. Fischernek sok évi kísérlet után végre a kínai és japáni porcellán művek teljes utánzása is sikerült, mihez a Bakony vidékén a legalkalmasabb nyers anyagot találta. A mit eddig Európában hiában kísérlett meg mindenféle porcellángyár, azt Fischer oly tökélyre vitte Herenden, hogy az utánzóit műveket gyakran szakértők sem valának képesek megkülönböztetni az eredeti kínai edényektől.

A tavalyi londoni iparművelő-találkozások legjelentősebb figyelemmel részelték a kínai díszedényeit, s ezek sorában különösen egy óriási tál, mely 3 láb átmérőjű, s nagyságára nézve a legerjedelmesebb eddig ismert porcellánmű a világon. De nemcsak nagyságára, hanem művészi tökélyre nézve is ritkítja párját a tál belső tükre azon jelenetet ábrázolja, midőn Mária Terézia királynő 1741-ben a pozsonyi országgyűlésen fiát mutatta be a lelkesült rendeknek E mű elkészítése majdnem két évig tartott, s Bécsben az uralkodó Felső részéről is kitüntető elismerésben részesült.

A herendi gyár számos munkának s köztök több jeles festőművésznek is ad foglalkozást és élelmet. Biztos kilátásunk van, hogy a gyár, mely eddig nemcsak alapítójának s tulajdonosának szerzett megérdemelt kitüntéseket, hanem az egész hazára is fényt árasztott, még a jövőben is folytatni fogja szép munkásságát, miután Fischer Móricz művelt és tevékeny fia, atyjok nyomdokain haladva, ezen iparág tovább fejlesztésében már eddig is sikerrel fáradozott. Őszintén kívánjuk, hogy derék atyjokkal együtt soká élvezzék a „munka és szorgalom“ édes gyümölcseit s messze kiterjedő áldásait.

Nem régiben azon szomorú hírt közölték a lapok, hogy a herendi porcellán-gyár egy része tűzvész martaléka lett. Ohajtjuk, hogy a kár ne lett legyenes tetemes, s hogy azt a gyár művei iránti részvét s kedvező viszonyok mielőbb teljesen helyreállítsák.

P u s t a n .

Itt vagyok hát, újra visszatértem Megpihenni e nagy rónatéren. Elfeledni szívem szenvedésit... Lelkem itt majd új reményt is épít.

Itt van a lak ákácok körében, Minden úgy van mint midőn kiléptem: Széles róma... délibáb... felette E szerény lak boldogság szigetjé.

Itt van a kert, szép reményim képe, Kis virágok a vihar kimélte... Tán tudá, hogy újra visszatérek?... Ez virul még... hej de a remények!...

Középen bekücskös tiszta tó van, Szellő susog rajta elhalóan. Hattyu uszik a kis tó vizében, Néha-néha elmerül egészen.

Partiról a szomorufüz ágak A habokba zöld levelkét hányanak. Hajtja a szél... leng a levél rajta, Mintha volna elmerülő sajka.

Suttogó fák enyhádó árnyába Örömben dalol a madárka. Suttogó fá magas tetejére Csacska fecske megpihenni tére...

De a fecske nem marad sokára, Száll sebesen a patak partjára. Pajzán gyermek bajt csinált a fészeken: Ujra kell azt rakni már egészen.

Itt foly a kis csöregtet magában — Partja mellett gyakran áldogáltam — Tiszta habja fut, szalad susogva, Partvirágát összegyűjti bogba...

A ház előtt hid van rakva rája, Le van törve az egyik karfája. Csonka szegény... le van törve régen, A kis patak el is vitte szépen...

Itt merengtem csendes alkonyatban Futott a hab susogva alattam. Messze... messze... pásztortűk mellett, Bánatosan furulyázó zengett...

— Csendes a táj... nyugszik a nap épen, Rózsapírja szétterül az égen. Lelkemen is csend és égi béke — Koszoruja a jövő reménye.

Erdő látszik ott a láthatáron, Megpihenni hűs ölére vágyom... Még se... még se... kőd von rája fátylat... Nem hagyom itt ezt a kicsiny házat.

Fut a patak a tájon előre, Messze... messze betér az erdőbe. Fürgő csermely oh beszéld el ottan: Boldog vagyok, hogy ide jutottam...

Ujra kedves előttem az élet, Mert egy angyal közelében élek, Igen, igen, keblemre van zárva A világnak legszebb virágszála.

Komáromy Kálmán.

A Tisza bölcsője.

(Emlékező a jó máramarosiaknak.)

Írta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Folytatás.)

II.

Földirati jegyzetek. Huszt.

Ki hazánk földabroszára tekint, azonnal belátja, hogy a „Tisza bölcsője“ és Máramaros megye tulajdonképpen egyértelmű dolgok.

A Tisza csak Máramaros határáig van gyámság alatt; a mint aztán a huszti hegyek közül kitör, járszalagát már elhasítja s maga részére, néha a másóra gazdálkodik; az emberi kéz okozta korlátok ugyilátszik csak olyanok ellenében, melyeket jókedvében respectál, haragjában föl sem vesz.

Mielőtt a röviden ismertendő területre lépni, legyen szabad valamit annak földtani viszonyairól szólnunk, az újabb földmérések alapján.

Máramaros területe 177 □ mérföld, egyenlő nagy a hessen-darmstadt nagyhercegséggel; nagyobb mint Hessen-Hamburg, Lichtenstein, a két Reusz, Schaunburg-Lippe, Lippe-Detmold, Waldeck, Hohenzollern-Heckingen és Sigmaringen, Schwarzburg-Rudolstadt és Sondershausen, Anhalt-Bernburg és Köthen hercegségegyüttvéve, mert emezek területe együtt csak 167³/₄ mföld.

Ezen tetemes területből a lapály, mely csaknem egészen a Tiszamentérsé szorítottak, (Boesck, Huszt 7¹/₂ mföld) csak 17 □ mföld a többi 160 hegyvidék.

A mi ezen terület mívelési felosztását illeti, használtatik:

mint szántóföld	5 ¹ / ₂ mfd.
„ kaszáló	17 „
„ legelő	29 ¹ / ₃ „
„ erdő	124 mfd. *)

A fennmaradt területet a városok, falvak, utak, vizek, stb. foglalják el.

E rövid összeállítás is mutatja, hogy a Tisza bölcsőjének felvirágzása csupán gyár-ípar és barom-tenyésztés útján eszközöltet; *) Közelebbi katastrális munkálatok alapján. P. Sz. K.

gabna-termelése magát a megyét sem elégítvén ki.

Hogy ez így áll, már az eddigi eredmények is mutatják, tevé a megyének bevétele 1856 körül: Erdőből 930,000 fót, marhatenyésztésből 420,000 fót, gyár, ipar és bányászatból a sön kívül 82,000 fót. — Míg kiadása csupán élelmi szerekre 1,413,000 forint. *)

De elég a száraz adatokból, melyek azonban, ha valaki e megye jelenét ismerni s jövőjét tájékozni akarja, nem látszanak épen ok nélkül összeállítottaknak. Siessünk czélunk felé:

Huszt egyike az öt „korona városnak“ (Sziget, Técső, Visk és Hosszuzemzővel) mint ilyen a kamarai gazdaságnak egyik közép-pontja a Tisza végső szorulatának torkában a Nagy-Ágnak a Tiszába szakadásánál.

Annak daczára, hogy egyike azon helyeknek, melyek nevei hazánk történet-könyvében a leggyakrabban fordulnak elő, — kevés történelmi emlékek díszeskedik.

Mint szabadalmazott hely, 1329-ben fordul első ízben elő. **) Ekkor történt, hogy Robert Károly királyunk Huszt, Técső, Visk és Hosszuzemző lakosait (hospites nostri de Máramarusio, saxones et hungari in villis Visk, Huszth, Técső et Hosszuzemző) azon szabadalmakkal ajándékozta meg, melyekkel a szőlősiék élnek, azon okból, mert Máramaros föld termékenyen, nehéz művelésű és lakásra másként is terhes. („Quod terra Marmarusiensis infertilis, laboriosa, et gravis ad residendum fore dignoscitur.“)

Hogy Huszt s általában az egész magyar föld történelmi emlékekben annyira szegény, nincs mit csodálkozunk. Ennek oka először küzdelmes történetünkben — mely hazánk földét annyi izben tette tabula rasává, másodsorú saját kegyeletlenségünkben fekszik, s hol oly három tényező, mint ellenséges kéz, kegyeletlenség és az idő foga egyesülnek, mi maradhatna meg épségben? ... Hiszen még az évezredekre épült egyiptomi gulákat is betemeti lassankint a Sahara homokja, s az óriási Sphinxnek már csak fejét látja az utód.

Lenn a városban csak két régebbi időből fennmaradt épület áll még: a ref. egyház (melynek rajzát lapunk mai száma hozza) és a Rákóczy-féle palota.

A kerített egyház építési korát határozottan nem tudhatjuk. Diplomatikai adatok szerint azonban a XIII-ik századon tul, Máramaros vallási élete nem vihető; az első adat, mely a máramarosi konventről szól, az 1213 évbéli.

Wenzel G. s mások nyomozásai azonban a vidék magyar népességét sem vizsik fölebb s mivel a román és ruthen telepítvények még később korra esnek, ugyilátszik, hogy e vadon vidék a magyar honfoglalás első századában inkább királyi vadászatok és barom-tenyésztés helye volt, mint társadalmilag szövetkezett emberek lakhelye.

Eszerint a huszti egyház építési ideje sem tehető a szigetnél fölebb, mely mind Henszlmann, mind Szilágyi István által a XII. és XIII. századra tétetik. Ez, a sekrestye utánépítéséből s a szigetnek freskóképeiből következtetve, előbb görög-katolikusok volt, s csak később ment át a lakossággal együtt a mai kath. egyházhoz.

Nevezetes azonban, hogy már 1523-ban, tehát öt évvel Luther föllépése után, már az egész huszti magyar lakosság reformált hitre tért, az akkori plébános huszti Lovász Tamás vezérlete és hatása következtében. Így a

*) Lásd Szólossy Balázs „Máramaros megye viszonyainak ismertetése.“ Pest 1856.

**) Lásd Wenzel G. „Kritikai fejtegetések Máramaros megye történelméhez“ 1857.

huszti bátrán számíthatjuk Magyarország legrégebb ref. egyházai közé.

E történet valóságát bizonyítja egy vers, mely 1773-ban kél s melyet az egyház nagy kegyelettel íveg alatt őriz. E verszet eleje így hangzik:

„Már két-száz esztendő s harmadiknak fele Az idő jártával lassankint eltele. Mióta e templom birtokunkba kele, Sokszor vig napja volt, többször komor tele. Ezer-hat-száz harmincz-nyolczban hogy irának, Volt oly buzgóság gróf Bethlen Istvánnak, Hogy költsége által megújítottának Ebbe mindenek, mert romlásba valának“ stb.

Ezen versekből nemcsak a fentebbi tanúságot, de azon történeti adatot is merítjük, hogy Bethlen István, a nagy fejedelem Gábor testvére, ki I. Rákóczy György fel-lepte óta Husztra vonult vala, a többek között a huszti ref. egyháznak is hatalmas és bőkezű pártfogója volt.

E lelkes pártfogás, melynek egyházaink és iskoláink fennállásukat, gyakran lételöket köszönhetik, ezen időben általános divat volt.

Az egyház világi főurai a pénzzel, jószággal és anyagokkal való segítségben magukat idegenek által felülmutatni nem engedték volna; a földesurak és kasszonyok pedig édes kötelességöknek ismerték pompás szőnyegeket himzeni s arany, ezüst edényeket szerezni az Urnak asztalára.

Mai világban — fájdalom — vannak utódok, kik azt hiszik, hogy az atyáik után örökölt jószággal, semmi ilyes kötelességet nem örökölték!

A huszti egyház jövedelmét, — mely minden időben annyira tekintélyes volt, hogy e hely lelkészi állomásán legjelesebb reformált lelkészeinket szemléljük — főként egy régi, még 1479-ben Urmezei János és Vikarius Margit által tett adományozás teszi, mely a közfelfoglalt Lipcse és Herincse nevű falvakban lévő birtokrészből állott s mely akkori plébános Presbyter Péter alatt ment át az egyház birtokába.

E tekintélyes birtok s a jó móddal épült egyház a későbbi szomorú időkben nevezetes Éris-almává vált másokra és paradiosomává a szegény ref. egyházra nézve.

Tudva van, hogy már a reformatio első éveiben a legjelesebb kérdés az ujjított és ó egyház között az volt, ha joggal bírja-e valamely protestans egyház azon javadalmakat, épületeket stb. melyek annak mint egykori katolikusnak adományoztak? A katolikusok a „salvo jure ecclesiastico“ -ra, a reformáltak az „accessorium sequitur principale“ elvére hivatkoztak.

A harmincz éves háboru, melyben Erdély fejedelmei Bethlen Gábor és I. Rákóczy György oly nevezetes résztvettek, a magyar, de különösen az erdélyi reformált hűveknek nevezetes előnyöket vívott ki a bécsi és linezi béke alapján.

Több mint másfél század telt el s bár egyes visszaélések voltak, Erdélyt és annak részeit, hova Máramaros is tartozott, a megerősített jogokban háborgatni senkinek sem jutott eszébe.

Ismeretes körülmény, hogy Mária Terézia királynőnk élete hanyatlatán pátismusra kezdett hajolni; annyira, hogy halálát is hosszas kriptai imája okozta.

Nemely udvari hízelgők, kik a királynő kegyébe jutásra az utat alkalmasnak látták, a reformált hitteken elkövetett erőszakossággal akartak felkapni az uborka-fára; s alig van korszak — Erdély s az egykori „Rézsek“ történetében, midőn több egyház-elfoglalási kísérlet tétetet volna.

Ily kísérletek volt kitéve a huszti templom is több ízben, daczára azon szabá-

dalmaknak, melyeket Bethlen Gábor (1616), I. Rákóczy György (1644), Lónyai Anna Kemény Jánosné (1661), s Apaffy Mihály (1670) megerősítettek s melyet a leopoldi kötlével is teljes érvényében hagyott.

A nép hite és a közvélemény azt tartotta, hogy ha az ily elfoglalandó egyházba a keresztet szép szerivel egyszer bevitetik, az azontul visszafoglalhatlanul az elfoglalóké.

Ez aztán sok tréfás esetre adott alkalmat. Volt reá eset, mint p. Zilahon, hol a tiszteletesné asszony laskanyújtója mentette meg az egyházat, ki a kulcsért nyuló tiszta karját a kezében levő konyhaeszközzel szerencsésen elbénítván, míg az ajgatott, kiszaladt s a harangot félrevertette. Ilyen volt a pataki elfoglalás stb.

A huszti egyházat előbb bizonyos Hoffenmayer provisor és Langer fiskális akarták csel által kézre keríteni „de nagy szegénnyel tértek vissza.“ 1771-ben gr. Grassalkovics A. kamarai elnök meghagyta akkori szigeti adminisztrator Rudnyánszky Farkasnak, hogy a huszti egyházat a retormatusoktól elvegye s a maig is meglevő magtárat adja cserébe oratoriumnak.

Rudnyánszky*) előbb ajánlatot tett, de midőn arra tagadó választ kapott volna, feles számú kamarai jobbágságot parancsolván be, erőszakkal akart az egyházba betörni.

A hívek azonban az egyházkerítésbe vonultak s kinyilatkozatták: „hogy az erüszakot erőszakkal fogják visszaverni és a templomot vérük ontásával is megoltalmazzák.“

De ez sem használt. Már közeledett az ostromló néptömeg, midőn a kerítés tetejéről megszólalt az egyház akkori egyik gondnoka Majos István s ruthen nyelven — mert ezen nemzetiséghez tartoztak az ostromlók — szivreható beszédet intézett az ellenfélhez.

Elmondá, hogy gondolják meg, miszerint az „Isten házat ostromolják; hogy a reformátusok az ó vallásukat sohasem háborgatták; hogy az Isten nem fogja bünt-tlenül hagyni ha sz. egyházára fegyverrel törnek stb.

A beszédnek oly hatása lett, hogy a föld-népe vállára vette kaszáját, vasvilláját s minden adminisztratori parancs és fenyegetés daczára szépen haza szedlett; a kamarai tisztek magukra maradtak a téren, honnan szegyenkezve vonultak vissza.

Aztán egy küldöttség ment fel a királynőhöz Bécsbe, Nagyidai Ferencz és Mészáros András személyökben, kik nemcsak a zaklatás alóli felmentést, de a kijávitathási jogot is megnyerték.

Egy újabb támasztott per folytán 1780-ban II. József császár keményen meghagyta, hogy az egyház, jogos birtokaiban, többé semmi szin alatt ne háborgatassék.

Boldogok mi, hogy e sötét korszakra mosolyogva tekinthetünk vissza!

Az egyház a szigeti ó-német mintára készült csekély terjedelmű épület, melyhez góth sanctuarium s később sekrestye van ragasztva.

Hegyes tornya köréből a négy kis fiók csak 1861-ben távolítottat el.

Ugyanez évben 8 változatu orgona készítettet s a belburorzat kicsinosított.

Tömör tornyának két harangja és egy csengetyűje van.

A nagyobb harang körirata: Gloria sit soli qui regit Astra Deo Anno Dni 1587.

A kis harangé: „Kokiniesdi (kővényesdi) Demet. Hadnagiságában s Beregi István bírósgájában 1683 Huszt városa öntette ez harangot.“

*) Más adat szerint, mely azonban kevésbé látszik hitelesnek azon adminisztrator neve, ki a cserébe ajánlott magtár kulcsát Majos Is vón uram hóna alá dugatta, Krus-pér lett volna. Az is lehet, hogy a szigeti adminisztrator Rudnyánszky volt s huszti Kruspér. — Sz. K.

A csengetyű: H. ref. E. cs. (a huszti ref. ecclesia csináltatta) Anno Dni 1740. Az egyház szép és becses szent edényeknek van birtokában. *) (Folytatás következik.)

I. Napoleon végnapjai.

De Norvins francia író igen szépen adja elő e nagy férfiú végperceit, egyszerű, rövid, de azért igen érdekes leírásában, és mintegy nem engedi látnunk, hogy Napoleon halálos ágyon van.

Nemcsak egyszerű elbeszélés az, a mit ott olvasunk, hanem egy nagy, szomorú és ünnepélyes történeti esemény, mely előttünk foly le.

Innen merítettük a következő részleteket. * * *

Szomorú jóslatokkal kezdődött az 1821. év... Napoleon perceit meg vannak szám-lálva, napról napra rozszabbul van! Fél lábával már sirja szélén áll, s ő mégis Európa ügyeivel, gondoljaival foglalkozik, és saját jövőjéről ábrándozik; ugy beszélt még most is Olaszországról, mint kinek még nagy és igazságos jogai vannak ahhoz, és bánatos szívvel sajnálkozik azon, hogy nem juthatott a fészket egyedüli és független birtokába, melyen fia uralkodandó volt.

Február havában Szent-Ilona szigete felett egy baljosalu üstökös mutatkozott; Napoleon azonnal Julius Caesárra emlékezett **, és abban saját közel halálának hírnökét vélte láthatni. Mindazok, kik környezetét képezték, siettek őt e tünényről értesíteni, egyedül egy testőtiszt hallgatott, és ehhez fordulva, megható hangon mondta Napoleon:

„On értett meg engem, egyedül ön!“

Már rég időtől fogva abban a meggyő-ződésben élt, hogy a szent-ilonai éghajlatot el nem bírja, hogy ez okozta majd halálát. És ez volt környezetének meggyőződése is. Már márczius 17-én azt írta gróf Montholon is Borghése ***) hercegének: „hogy Napoleonnak már több év óta tartó májbeteg-sége, mely különösen Szent-Ilona szigetén veszedelmes, sőt halálössia is válhatik, már két hónap óta oly megdöbbentő előmenetelt tett, hogy segély nélkül már szobájában sem képes járni. „Es“ — tevé hozzá a gróf: „a májbetegséghez még egy másik betegség is járult, mely e szigeten épen oly veszedelmes. — Belsőrezi vannak súlyosan megtá-madva.“ ...

Bertrand gróf pedig septemberben lord Liverpoolhoz †) intézett levelében kéri, hogy engedjék meg a császárnak az éghajlat változtatását, és egyuttal az ásványos vizek szükségességéről beszél. De Sir Hudson Lowe kormányzó vonakodott e levelet elküldeni kormányának, egészen alaptalan és hiábavaló okokból; így történt, hogy a császár minden segedelem nélkül volt kénytelen e borzasztó s kietlen sziklák között kimulni Halálküzdelmét rendkívülinek s meghatónak mondják.

A fennebb említett nap, — midőn Montholon tábornok Borghése hgnőnek írt, — volt az a végzettes idő, hogy megkezdődött ama virág, mely Napoleont két hónap mulva sirba vitte.

„Ine itt van!“ — mondta mártius 17-én,

*) Ez adatok nagyrészeknek megszerzését huszti lelkész nt. Bikky Ferencz urnak köszönöm, ki egy sokkal teljesebb monographia kiadásra készül. — Sz. K.

**) Julius Caesar halálakor is mutatkozott egy üstökös. Hajdan, sőt még a középkorban is, nagy szerencsétlenség előhírőnek tartották az üstökös megjelenését. — Sz. K.

***) Bonaparte Paulina, Leclerc tábornok özvegye, Borghése Camill herceghöz ment másodszor nőül. Meghalt Florenczben, május 9-én 1832 — Sz. K.

†) Angolország akkori első minisztere. — Sz. K.

midőn mellét Antomarchi *) orvosnak mutatá, ki neki egy üveg orvosságot adott.

„Oh nem! az nem betegség!“ kiált fel Napoleon — az az erő, a mi fojtogat; az, az élet, a mely tönkre tesz!“ ... Azután egy ablakhoz menve, az ég nézésébe merült el.

„Mártius 17-ke!“ — mondá — „épen ezen a napon, ez előtt hat évvel, Elba szigetről jöve Auxerreben voltam; akkor felhős volt az ég. — Ah! ha ama felhőket láthatnám, meggyógyulva érezném magamat.“ — Azután megragadta orvosa kezét és mellére illesztvén, mondá: „Egy mézsáros kése az, melyet nekem ide tettek és beletörték azt sajgó sebembe.“

Napoleon végnapjai oly nagyok valának, mint életének legdicsőbb eseményei.

Haláláról már bizonyos levén, szomorúan, vagy inkább szánalommal mosolygott mindazokra, kik őt e meggyöződésében iparkodtak megingatni. „És kívánhatja-e ön, hogy tovább is éljek?“ így szóla Munckhouse angol tiszt, mialatt az ágya melletti csengetyű zsinórját kettévágta, mintegy jeleül annak, hogy semmi segélyre többé szüksége nincs. „Semmiféle gyógyszer sem képes többé meggyógyítani — folytatá — de halálom üdvös balszam lesz ellenségeimnek. — Ohajtottam volna még viszontlátni feleségemet és fiamat. De legyen meg az Isten akarat!“ Ezután Szokrateshez méltó komoly bölcseséggel hozzá tévé: „Nincs is semmi borzasztó a halálban!“ — Alegutolsó 3 hét alatt már mindennütt hű kísé-



A huszti ref. egyház.

róm volt a halál, és most már oda jutottam, hogy minden perczen — örökre dia-dalmaskodhatik felettem.“

Más alkalomkor ismét így szóla: „Nem eleget kintoztak meg ama szörnyetegek? **) Ha főbe lövették volna, legalább katonához illően haltam volna meg! Több hálátlanom volt, mint Augusztusnak, miért nem vagyok oly helyzetben, hogy megbocsáthatnék nekik!“

A Napoleon számára építettnek kezdett uj lakház már készen állott, azonban erről csak azt mondá, hogy: „jó lesz az nekem sirmak“ és csakugyan azon uj háztól voltak kénytelenek köveket hozni, hogy Napoleon sírját megépíthessék. Z. G.

A szőlő története.

Az emberiség művelődésének történelme szorosán összefügg a művelt növények történetével.

*) Orvosa volt ez, ki Napoleont halála után rögtön lemintáza, s magával vitte Párisba. Ez után készülték a legjobb szobrok.

**) Az angolokat értette alatta, kiket mindig ehhez hasonló nevezettel emlegettek.

— Tagadhatlan, hogy a növények művelésére leggyakrabban a véletlen játéka vezette az embereket, ösztönszerűleg keresvén az anyagot, mely szükségük fedezésére alkalmas vala: az emberiség elváhatlan kísérői lőnek Flóra nemesebb szülöttei, melyeknek művelése által a művelődés alapja szükségkép megvetetett. E szempontból érdekes ismerni a művelt növények történetét. — Ezuttal a szőlő ókori történetére vonatkozó adatokat soroljuk elő.

I.

A szőlő (bortermő szőlő, vitis vinifera L.) eredeti hazájának fölfedezése iránt sok foglalkozott. — Epihanus előadja azon mondát, mely szerint Sabaoth (Jaldabaoth) ördög — az égből történt kivételére után — a föld iránt kigyó alakjában szerelemre gyuladván, ezzel nemzde a szőlőt. Ezért volna e növénynek kuszó s kacsainál fogva kapaszkodó tulajdona, valamint magvainak — méregeseppként — gömbölyded, hegyben végződő alakja. Innen ered — e monda szerint — ingerlő hatása s magának a kigyónak is kedves itala. (Plin. hist. n. I. X. c. 93.)

Biztosabb kuttóul szolgáló vizsgálódásainkban szent könyvünk. Ennek azon állítása, hogy Noé (I. Móz. 9., 20., 21.) a szőlőtenyésztést üzte vala, azt lásszik mutatni, mikép művelése Arméniából

volt a lehullott bogycákat fölszedni. E törvény egyenesen meghagyja, hogy szüretkor az idegeneknek és szegényeknek böngészni való hagyas-sék. — A héberek azonban nemcsak ismerték korábban a szőlőtenyésztést, (Ézs. 5.) hanem a borkészítés és eltartás módját is (Jób 24, 11. — Jeremiás 48, 11. — I. Sám. 16., 1. — I. Kir. 1., 39.) A legjobb szőlőfajok Coelestriában Eskol völgyében műveltek. A Kánaán kikémlésére küldöttek (4. Móz. 14., 25) innen Mózeshez egy fürtöt rudon vittek, nem ugyan sulya miatt, mint inkább hogy épen bemutatassák. — A szüret szeptembertől novemberig tartott egész ünnepély-lével. A fürtök dal és vigalom közben met-szettek le, — a must tömlőkbe (Jób 32, 19. — Jozs. 9, 4.) vagy agyagkorsókba (2. Kir. 4., 10. — 2. Zsolt. 9.) keleti szokás szerint szüretelt s részint forni hagyatott, részint szörppé főzetett. Fűszerek által a bort erősebb s izesebbé tenni igyekeztek. — Hogy az aszusszőlő (malozsa) készítése a hébereknél szokásban volt, bizonyítja Abigail példája (I. Sám. 25, 18.), ki egyeb ajándokai közt két tömlő bort és 100 kötes aszusszőlőt is vitt Dávid elé. Sőt időnkben is a damasz-kusi nevezetes kereskedelmi czikk. — A nomád-élet bekövetkezével később a szőlő művelése elhanyagoltatván, sok helyt e növény elfajult.

Egyiptom különböző vidékein is tenyésztet-tett. Már Jó-zsef története emlit szőlőfürtöket. S ha a pohárnok esete épen nem is bizonyítaná, hogy itt a bort ismerték — bár ez ugy magyarázható, mintha a szőlő nedve frisében édes italul használatott — az első király, ki valódi bort ivott, Psammithich volt. Az egyiptomiak sirbölt-jaiban talált falfestmények azt mutatják, hogy itt a szőlőfürtöket öntözni kellett, mert azok a Nil kiáradásain felül voltak ültetve. A fürtöket itt rendszeren kádokban lábbal taposták s a kinyomott nedv nagy korsókba szüretelt. — Egyiptom borait illetőleg Athenaeus *

koptosi könnyű borokat, Strabo, az arsineai, mások a Mendes vidékeket említik. A Földközi tenger partján szintén bort termeltek. Horatius mondja, hogy Cleopatra a Mareotis-vidék szőlőnedvét pazarlta. Napjainkban is a tengerparton kitünő jó-ságu fürtök találhatók.

II.

Legvalószínűbb, hogy a szőlő eredetileg a Fekete és Káspi tenger közti vidékről került s ezzel Noe története is kiegyeztetethetőnek látszik. Mingrelia és Imirethi erdeinek királya a szőlő, mely ott 3—6' vastagságot ér el átmérőjében s a legmagasb fák csucsaig emelkedik, azokat körül-övezvén, egymással összeköti. Innen a kaukazi fajnak emez öshelyéről vándorolt Kiszáziába s tovább nyugat felé Európa déli részeiben elterjedt. Görögországba különböző időben hozatott: Igy Kadmus Boeotiába, a thraciai Eumolpus Athenbe (Plin. VII. 57.), — majd Pelops a görög félszigetre, Oresteus Deucalion fia Aeoliába hozta. Érdekese e tekintetből Bacchus *) (Diony-

*) Az ókor írói Bacchus személye iránt egészen tisztában nincsenek Cicero (de nat. deor. I. III.) szerint több ily nevűek éltek, sőt közülök ötöt maga is megnevez, míg Arnobius egy személynek mondja; ellenben egy névtelen régi görög anthologia (I. 38. ep. II.) 96 nevét számlálja elő. Diodorus (I. III. 62.) pedig csak is mythosi egyénnek tartja — F. J.

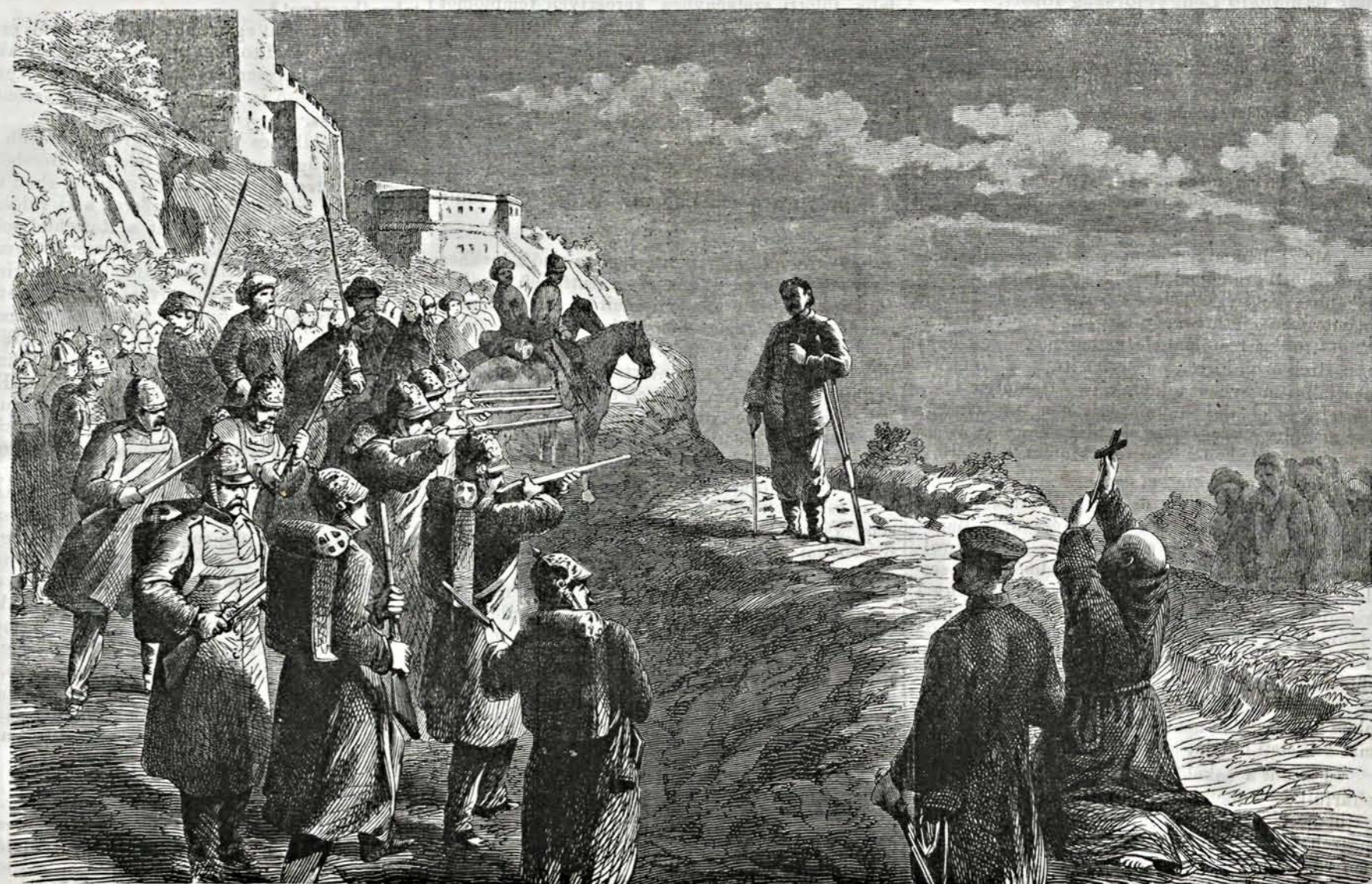
os, Osiris) mythosa. E néven főkép három emlit-tetik. (Diodorus III. c. 68. 70. 71.) Az első Ny-sában (India) fölnevekedvén, már gyermekkorá-ban az ott *) szabadon termő szőlő bogycóit ré-szint későbbi használatra megszárazta, részint azokból nedvet facsart, majd ismét a töket s a gyümölcsfákat tisztogatás s átültetgetés által ápolás alá vevé. Ezen tetteért kapta Dia (Dios, s bölcsé-helyéről aztán Dionysos) nevét. S miután a Satur-nus által atyjától Ammontól elfoglalt Lybia tarto-mányát Minerva segélyével a maga részére vissza, s Aegyptust Jupiter számára elfoglalta, mindenütt a szőlő tenyésztésére szoktatá az embereket, mi-által halhatlan/dicsőséget nyert. A merre járt, min-denütt hódoltak neki s isteni tisztelben része-síték őt. Azokat pedig, kik a szőlőt akarata ellenére hidegebb tájakra (pl. a mai Észak-Németország rónáira) ültetni merészték, azzal bünteté meg, hogy adományát savanyu képpel voltak kénytele-nek élvezni. A második Bacchus hasonló tetteket vitt végbe s az orjá (farsang) ünnepet szerzé. — A harmadik (Diod. III. c. 64. 65.) thabaei szüle-tésű, Jupiter és Semele Cadmus leányának fia volt, és az arab (!) Nysában Nymphák által nevel-tetett föl (Ovid metam. IV. f. 12.). Ez is hasonló tettekről lön ismeretesebb s mint az emberiség jó-

son Maroneum ex Thracia, non Chium ex La-cuna, non insulare ex Icareia, sed haec omnia vini genera a se esse propagata, et primum ejus matrem apud se esse natam. — Mindamellét a phoeni-ciaiai borokat többnyire Chios, Tenedos és Mitylene szigetektől nyerték.

Visszatérvén Görögországra, látjuk, hogy Cékrops korában még ismeretlen volt a bor Atti-kában, mert az áldozathoz vizet vón, de már a trójai háboru idejében használatot s Homer korá-ban (Odys. III. 220.) a szőlőművelés egész Kiszáziában s az Aegei tenger szigetein virágzott. Alkintus kertében a szőlőfürtök édes bort adtak, s Achilles pajzsán a szüret jelképei valának. — Görögország talaja különben alkalmas volt ten-yesztésére. Borai közt legjelesebb volt a maroni (Zante szigetén) és pramnei (Ikarus szigetén) s később a chiosi, lesbosi (metallino), kosi, samosi és rhodosi. Már Homér korában tudták a görög-ök a bort sokáig eltartani, mert mondja (Odys. III. 390—392.)

Erre az ósz teli tölté a jövevények edényét A tizenegy éves finom tűzi s balszami borral.

Görögországban sok bort termeltevén s ke-vés ivtevén ki, olcsó volt. Attikában egy me-tretes (mintegy 36 itcze) 4 drachmába (m. e.



A lengyel esaterről: Padlevski agyonlövésese.

tevője magasztaltatik. — E mondát némelyek a szentírásból akarják kimagyarázni, s Bacchus tetteit Mósesével azonosítják.

A szőlőnek eredeti hazájából lett elterjedéséről írja Athenaeus (XV. 5.), mikép Görög-or-szágra a Veres tenger mellékéről Bacchus vitte volna be. A tyrusiak (Bochartus szerint Geogr. sacr. P. II. l. 1. c. 18.) mondják, hogy náluk egy pásztor tanított meg Bacchus a szőlőművelésére, bort adván neki, hogy lakába fogadja. S midőn a pásztor kérdé: hol vette az édes vért? felelé: ez a szőlő vére. Minthogy pedig a sz. írásban a bor némely helyen így nevezetik, azt látszik mutatni, hogy Palaestinába ismét Phoeniciából ment át a szőlőművelés. Legalább a tyrusiak azt tartották, hogy az egész ismert világon kereskedők terjesztették el. „Bacchum enim — így ír Tati-us — Tyrii sum esse existimant, atque Cadmi fabulam canunt, et de festi origine haec referunt: olim nusquam fuisse vinum, cum nondum esset apud ipsos, non nigrum, non odoratum, non Biblinum,

*) Indiában a szőlő nem tenyésztetik. Ha ind mondák és költemények borról tesznek említést, azalatt pálmabor értendő. A Kambyese Aethyopia királyának küldött bor még pálmabor volt (Herod. III. 20.), most azonban Persia kitünő (shirasi) borokat termel. F. J.

1 ft. 10 kr.) került, gyakran kevesebbe is. A külföldiek drágábbak voltak, így Sokrates idejében egy metretes chieri bor egy minába (m. e. 10 ft.) került.

Persziában a legbecsesb borok Ariana, Margiana, Hyrkania és Baktriánából kerültek. A leg-finomabb gyanánt tekintetett a chalyboni, az egyetlen, mely a persa királyok asztalára kerülhetett.

A borkereskedés s a kivitel igen jelenték-telen volt, részint az edények hiánya, részint a nehéz karavánzállítás miatt. Később a tengeri ke-reskedés egyik főcikkét képezte s phoeniciaiak és görögök által nagy agyagkorókban Egyiptomba szállították. (Folytatás következik.) Fábry J.

Egy lengyel áldozat.

Minden nemzetnek vannak fiai, kik meggyöződésükért nem félték a halált; de az újabb és újabb martyrokban jelenleg Lengyelország a leggazdagabb.

A lengyel nemzet története e választót-tak sorába jegyezte Padlevski Zsigmond ne-

vét is, kinek agyonlövését képünkön ábrá-zolva látja az olvasó.

Padlevski Zsigmond gazdag, régi len-gyel család sarjadéka, s Zapolskának, ama híres lengyel honleánynek unokája volt, aki az 1831-iki forradalomban három vitéz fiá-val a hősiesség csoda tetteit művelte. Ukrai-nában született, a kiewi egyetemen tanult, s katonai pályára lépve, az orosz testőre-regen századosáig küzdötte föl magát. Majd Olaszországban, Cuneóban a lengyel tüzé-ri iskolában tanárságot vállalt, legin-kább azért, hogy a külföldön élő lengyel menekültekkel közelebb érintkezésbe s ösz-szeköttetésbe jöjön. A mult évi mozgalmak alkalmával azonban visszatért Varsóba, s a lengyel titkos nemzeti kormánynek egyik legtevékenyebb tagja lett.

A mint ez év január havában az ember-telen orosz ujonczozás elől a lengyel ifjuság elhagyta Varsót, az alig 26 éves, de ritka tehetségű Padlevski Zsigmond állott a kis-

ded csoportnak élére; ő vezette az első föl-kelő-csapatot az erdők vadonaiban a Visz-tulán keresztül; s attól kezdve a lengyel fölkelésnek egyik első rangu vezére, támasza lön.

Mennyire tartott tőle az ellenség, mu-tatja az a körülmény, hogy az oroszok szün-telen halálának hírelével bátorították egy-mást. Padlevski az orosz hadijelentésekben kilencszer volt elfogva, s kilencszer halt meg.

Sok ütközetben, s vitézül küzdött, de sorsa nem engedte, hogy hősi csatában, midőn a a lengyel föld legjobb fiainak véréből ázott, mint Epaminondas, a győzelem örömrival-gása közt vérzett volna el. Szerencsétlen harcban Sandomiers mellett sebet kapott, s elfogatván, Plockba, kórházba vitték, hogy később halálítéletet mondanak fejére.

Alig üdült föl, összeült föllette a hadi bíróság, s kimondta a halált; de egyuttal ke-gyelmet, sőt kitüntetést ígért számára, ha

Katonai körökben bizonyosnak mondják azon közelebbi életelépéndő változást, hogy a gyalogság 100 ezredbe fog főlösztatni. Ezen új főlösztás a tiszt karban igen sok áttételt fogna előidézni, minthogy a tisztok beosztásánál mindig főfigyelmet fordítottak nyelvismerteikre. Azt is beszélik, hogy a tábort vadászszázalok száma 30-ról 40-re fog szaporítani.

Elrejtett kincsek. A Bányában régi levelek nyomán, templomok omladéka között kincset hajásznak. E levelet Kerecsényi Márton, tatár rabságba került 120 éves agg irta volna, s benne öcsését az elásott kincsek hollétéről tudósítja, hogy azok a földben ne veszzenek. A különös levélből mi is közlünk néhány sort curiosum gyanánt. „A Királyi Érsek Apáti templomába, — akinek én Fő Komornyikja voltam, — Nap Nyugot felől valló Kapuján mihelyest belépsz, tégy két lépést, jobb felől való oldalra aszt megásván, tanálsz Ezüst és Aranyból álló szerszámokat. A két Torony közül belüli a Templomon lépj Hármat, a falátul a közepe Talyán találsz, 10 killa pénzt, minden fele teüztüblőlókat. . . Északnak találsz egy Kriptát, a mely Kriptába Halottak vannak, otis eleget találsz; a Templomnak a Fekete Fő felől valló oldalon ugy mint a két Torony közül a falatul mintegy lépés formára ásál és találsz egy kis Killas hordóba telerakva Aranyat, a melyeket magam a király Érsekkel tettem, és hogy ott neveszen, néked tudódra légyen stb. stb. Az írás hitelességét azonban nem tudják kimutatni.

A „Protestans képes naptár“ X-ik évfolyama a jövő 1864-ik évre szintén megjelent, dr. Ballagi Mór által szerkesztve. Több épületes olvasmányon kívül a prot. egyház jelesebb férfiai közül néhányan jól talált arczképét is hozza. Ara csak 40 kr.

Sorshuzás. A hg. Pállfy-féle eorsjegyek sept. 15-én történt huzása alkalmával fonyertesek lettek: 2958 szám nyer 30.000 ftot, 15,032 sz. ny. 4000 ftot, 143 sz. ny. 2000 ftot, 62,149 és 10,538 sz. 400 ftot, 33,331, 68,640, 8831, 72,986 és 5104 sz. 200 ftot. A 60 ftos nyerőszámokat a P. U. jövő számában.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 11. „A falusiak.“ Vigj. 3 felv. Szigetitől. Szombat, sept. 12. „Faust.“ Opera 5 felv. zenéjét szerzette Gounod. Vasárnap, sept. 13. „Dobó Katicza.“ Szinmű 3 felv. Irta Tóth Kálmán. Hétfő, sept. 14. „Borura derü.“ Uj vigjáték 1 felv. Francziából fordította Feleki M. Ezt követte: „A csacska nők.“ Vigj. 3 felv. Dumanoir után fordította Feleki M. Kedd, sept. 15. „Az elizondói leány.“ Operette 1 felv. Zenéjét szerzette Offenbach. Ezt követte: „Fortunio dala.“ Operette 1 felv. Offenbachtól. Szerda, sept. 16. „Roma leánya.“ Dráma 4 felv. Irta Hegedüs Lajos. Csütörtök, sept. 17. „Don Juan.“ Opera 2 felv.

Budai népszínház.

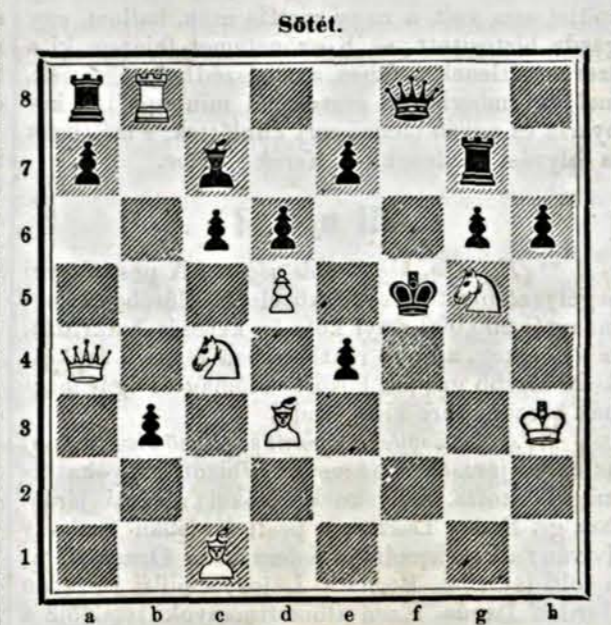
Sept. 11. „Kinizsi.“ Vigj. 3 felv. Szigletitől. Sept. 12. „A dajka.“ Operette 1 felv. Offenbachtól, Ezt követte „Tiz leány és egy férj sem.“ Operette 1 felv. Zenéje Souppé-tól. Sept. 13. „Dunanan apó és fia utazása.“ Operette 3 felv. Zenéje Offenbachtól. Sept. 14. A népszínház megnyitásának évnapja megünneplésére „István, első magyar király.“ Tragédia 5 felv. Irta Dobsa Lajos. Sept. 15. Az alföldi szükkölködők javára: „Dunanan apó és fia utazása.“ Operette 3 felv. Sept. 16. „Cseléd-csinyok.“ Vigj. 1 felv.

„Titi“ énekes magánjelenés. Végül „Fipsz a hirs nőszbab.“ Vigj. 1 felv.

Sept. 17. „A fekete völgegy.“ Vig operette 1 felv. Szövegét és zenéjét szerzette V. Tivadar. Ez új operettet megelőzte „Rendkívüli előadás.“ Vigj. 1 felv. Degretől.

SAKKJÁTÉK.

195-ik sz. feladv. — Bayer Konrádtól (Olmützben).



Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 190-dik számú feladvány megfejtése. (Skipworth-től Londonban.)

Világos. Sötét. F c 8 - b 7 tetszés szerint. H e 4 - d 6 + c 7 - d 6: F b 7 - e 4 + mat.

Sokkal szebb volna azonban a feladvány, ha a7-en Sötét Bástya állana, a mikor, hitünk szerint, csak a szerző által megadni akart négy lépéses mat volna lehetséges a következő húzásokkal:

Világos. Sötét. 1. B c 1 - e 1 c 2 - c 1 v. 2. H e 4 - d 6 + c 7 - d 6: 3. F c 8 - e 6: f K f 5 - e 6 4. H e 2 - d 4 + mat.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fulöp József — Bucsdnyban: Tomka Kálmán. — Talyán: H. Nagy Lajos. — Egerben: Tilkovszky F. — Kövágó-Örsön: Gold Samu. — Debreczenben: Zagya Imre — Rimaszombaton: Róth Kálmán. — Terhes Lajos. — Nagy-Kikindán: Wolinger Izidor. — Pesten: Cselkó György. — Vekerle László. — Pécsen: Ritkay János. — Bajmákon: Weisz F.

Szerkesztői mondanivaló.

6732. Győr. T. K. A kívánt számot megküldtük; a kép követni fogja. 6733. Eger. Sz. I. Ama bizonyos 25 példány úgy már eddig el lett intézve; azt mondják, hogy megértették ok az előbbi interpellatokat is, de valami legzöbözletlen lehetőség állott utban. Ez rendben van, most majd a csak másféle példányok megindítására is kerülhet a sor, de csak egy — ha lehet. — A cikik is elő fog kerülni 6734. Batty. A vége bágadt; a csattanóság hiánya gyengíti az egészek hatását. 6735. Pótharasz. B. K. A polemia ez új fordulata jól van választva, de nem szeretnénk új csatátér fölkresni, csak azért, hogy ott az elhullott ellenséget újra felállítsuk. Az örök viláosság fénykedjék nekik! 6736. Sárospatak. S. J. Az igért cikket ohajtna várjuk; a régikre nézve megértett az intzkedés. Bizozvizsgálók gyűlésén. Sajnáljuk. A magánügyre nézve egyhamar nincs biztató kilátás, mert ott nagy a concurrentia; de figyelmesek leszünk és jelezünk. 6737. Munkács. L. T. Még egy kis türelmet kérünk, hogy időt szakaszunk az elolvasásra. 6738. Kolozsvár. N. M. Várjuk az ígértet; az eddigéért köszönet. 6739. Rozsnyó. S. M. Az „ultimatum“ e napokban

csakugyan érezhető minőségben fogja őnt fölkeresni. Ed-dig is kimagyarázhatlan okból késett.

6740. Jászladány. K. A. A ref. népiokla rajzát vet-tük s az ottani szép buzgalomnak igen megörvendettünk. Adandó alkalommal bővebben megismertetjük.

6741. Deés. M. L. Nehezen fogja ő nekünk elhinni, ha mondjuk, hogy a tárgy élénk, erős színezése legzöbözletlen akadályokba ütközik. Pedig ugy van.

6742. Lovasberény. H. Gy. A levelet végső figyel-meztetésképen elküldtük az illető vállalkozónak. Remél-jük, erősebb szerekre nem lesz szükség.

6743. Pest. D. A. Be kell vallanunk, hogy Varula Ja-kab ur kiletéről, ámbár mellépe ott van a Hunyadyak s Nagy Lajosok sorában az új redoutéületen, még eddig nem sikerült biztos adatokat szerzeni, de valódi rendőri buzgalommal nyomozzuk, s előbb utóbb éive vagy halva beszölgáltatjuk.

6744. N. Szombat. Sz. M. Örvendünk a találkozá-nak s mielőbbi ismétlést kérjük. Az első küldemény is teljesen felbreszté figyelmenket.

6745. Debreczen. Soha sem hittük volna ama gyanakodást lehetségesnek. Kétszeresen üdvözöljük.

6746. Debreczen. M. P. Tóth Kálmán brazíliai vas-uti mérnök hazánkfiát illetőleg bővebb tudó-itást adhat testvére, Győr városi mérnök Tóth Károly ur. Különben ugy vagyunk értesülve, hogy T. K. levelei ily czim alatt küldendők: „George N. Davis, for M. Tóth, Rio de Janeiro (Brazil).“ Minden hó 25-én indul egy hajó Bordeauxból, minden hó 6-án pedig Southamptonból Braziliába, s azért a levelé czíméhez oda kell írni, hogy: „via B.“ vagy „via S.“

1864-dik évi naptárak.

Épen most jelentek meg Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában Pesten, egyetem-utca 4-ik szám alatt, az 1864-ik évre szóló következő naptárak, melyek Magyar-és Erdélyországban minden könyvárus- és könyvkötőnél is kaphatók, ugymint:

Kakas Márton humorisztikus naptára. Hatodik évfolyam. Számos elvez képpel. Csinos borítékba fűzve. Ára 80 kr.

István bácsi naptára. Kilenczedik évfolyam. Szerkeszté Majer István. Képekkel, szines borítékba fűzve. Ára 50 kr.

Lidérc-naptár. Harmadik évfolyam. Képekkel. Tartal-mát képezik: rémtörténetek, lélekjelenések, bűnesetek, csodálatos tünemények, tündéregék, vadász- és uti-kalandok stb. Tarka és szépen kifestettborítékba fűzve. Ára 60 kr.

A magyar nép naptára. Szerkeszté Tatár Péter 4-rét. Képekkel és tarka borítékkal (Olesó szép naptár). Páprika János képes kalendárium. 4-rét. Szerkeszté Tatár Péter. Csinos borítékba fűzve (a legolcsóbb naptár.)

VASÁRNAPI UJSÁG

és Politikai Ujdonságok

október—decemberi évnegyedes folyamára ezennel új előfizetés nyitattik.

Előfizetési föltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva: Évnegyedre (október—november—december) 2 ft. 50 kr.

Csupán Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Csupán Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Tiz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tisztelet-példánnyal szolgálunk. A pénzes levelek bérmentes küldése keretik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala. (Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

Melléklet: Előfizetési felhívás a Magyar Sajtó politikai napilap 1863. évi okt.—dec. folyamára.

TARTALOM.

Fischer Móríc (arczkép). — Pusztán. Komáromy Kálmán. — A Tisza bölesője (képpel). P. Szathmáry Károly. — I. Napoleon vagnéppai. Z. G. — A szőlő története. Fábry J. — Egy lengyel állozat (képpel). — Archaeologiai levél Zalamegyéből. Römer Flóris. — Még egy elkésett okoskodás. Harangozó János. — Egyveleg. — Tárház: Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Köz-ütszettek, egyletek. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Szer-kesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő Pákh Albert. (Lak. magyar-utca, 1. sz.)



Előfizetési föltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Régi magyarok régi arczképei.

X. Vadaszi Pál.

Vadaszi Pál, kinek arczképét itt olvasóinknak bemutatjuk, és kinek nevét az eredeti arczképét festő és véso művész hibásan, vagy németesen „Vadaszi“nak írta, a XVII. századbeli magyar királyi hadsereg azon törzstiszteinek egyike volt, kik nem fényes családi összeköttetések, hanem saját személyes érdemeiknél és vitézségüknél fogva emelkedtek magas katonai rangfokozatokra. Ilyen volt Vadaszi Pál. Eredetét, szülöit nem ismerjük, családi neve után indulva, csak annyit gyánithatunk, hogy talán az abaujmegeyi Vadasz nevű helységek egyi-kéből származott nemzetsége.

Lehet az is, hogy közel rokona volt azon Vadasz Mihálynak, ki 1628-ban nejevel, Török Katalinnal, szatmármegeyi Kortvélyes helységben adomány mellett szerzett birtokot. Vadaszi Pálnak ifjúkori viszonyairól sem tudunk semmit; mert akkor, midőn már nevével, mint ezrede-sével, évkönyveinkben találko-zunk, mint arczképe is mutatja, ötven éven felüli koros férfiú volt. Mint ilyen 1644. körül ju-tott Nógrádmegyében, a füleki várban, alkaptányságra; de ez állomás sem lehetett réz néve a nyugalom édes tanjánya, nem-sokára a politikai viszonyok, a háborus idők sikra szólíták a könnyü lovasok agg ezredesét.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelem az 1644. évi januárban Gyulaféjérvárot tartott ország-gyűlésen előterjeszté az indító-okokat, melyeknél fogva szük-ségesnek tartá, hogy III. Ferdinánd király ellen hadat indítson. A rendek lelkesedéssel beleegyeztek. A sereg gyorsan megindult. Márt. 11-én már Kassa is feladá magát, és mielőtt kitavasodott, utánaestek Borsodvármegye vá-rai is. Ezek után Rákóczy had-se-regét fölösztva, tábornokait, név-szerint: Bakos Gáborot a Füleken felül levő végvárak ostromára, a beteges Bornemisza Pált a bánjavárosokra, Kapronczay Györgyöt Galgócz felé küldötte. Mint jártak ezek el megbízatásukban? nem ide tartozik elmondanunk. Közölök Bornemisza Pál a Garan vizéig hatolt fel, ott lelte Ferdinánd



VADÁSZI PÁL.

hadseregének egy csapatát Vadaszi Pál „császári mezei kapitány“ vezénylete alatt, és azt — noha maga igen beteges — mind-azáltal jó emberek levén mellette (— mint KeményJános önéletírásában írja—)felverte. Azonban a Bornemisza által Vadaszi hadán vett győzelem mellett is, Rákóczy serege a nyarat hátrálással huzta ki; csak a késő nyárral és őszszel kezdett ismét támadólag működni, a midőn Kemény János, Rákóczy fővezére, Felső-Magyarországon szerencsé-sebben működött. Ez időben Kemény serege ismét megközelíté Fülek várát, mely alatt

mert Vadaszi Pál mezei könnyü haddal szintén oda érkezett, a ki is, már a nádor parancsa folytán a végbeliek, nemesség és parasztság fölkelése is elrendelve levén, biz-tosnak hitte győzelmét. Azonban Vadaszi Pál ezredesnek reménye nem sokáig tartott, mert híret bevén Kemény hadainak egyesü-léséről, éjjel elvonult, sietvén a Füleknél állomásozó császári derékhadhoz csatla-kozni. Ezenközben, bárha Vadaszi Pál hadimü-ködései nem voltak is szerencsések, mégis a császári sereg mindinkább összpontosított ereje miatt Rákóczy hadai — bár lassan — Kassa felé vették utjokat. Kemény Szendrőt oda hagyván, azt a Ferdinánd-pár-tiak szállták meg, majd onnan is tovább haladván, Gümör mel-lett sánczolák el magukat; az-alatt Vadaszi Pált Putnokra in-díták, hogy onnan Kemény Já-nos hada ellen csatáznék és a főserget hírral tartaná; „me-lyet én is megértvén“ — így írja le az ütközetet maga Kemény János — „reá indulék, és hajnal-ban háromfelül megütvén, hát hírek érkezett volt, és azon este kimentenek volt Vadaszi Pálék, hanem maradtott ott csak az szokott praesidium és lakosok; egyfelől hajduság vala rendel-tetve, és előttük Kerekes István, kit hátrébb is említettem, ezt czombjában meglövék, és soha meg nem gyógyíthaták, azután néhány napokkal meghala miatta; jámbor, becsületes, vitéz ember vala. Másik felül az pus-kás és lovas drabontokat bos-csátám, kik két zászlóaljbeliek valának, s mellettek valami ke-vés székelyeket is. Harmadfelől az várasnak derék kapujára ma-gam mentem az fizettet hadak-kal, mind három rendbelieknek pedig gyalog kellett szállaniok, s magam is velek együtt gya-log mentem s emeltem, vittük az kapunk az nagy gerendákat, kikkel az váras kapu-ját berontók, tul a hajdúk is bevágták az palánkot, harmad felől az gyalogok is, és így az váras megvövk, az oltalmazó nép ben el is vesze, az többi pedig a vára

Table with columns: Hó-és hetinap, Katholikus és Protestáns naptár, Görög-orosz naptár, Izraeliták naptára, Nap- (kel, dél, nyug., kel, dél, nyug.), Hold- (kel, dél, nyug.). Rows include dates from 20th to 26th of September with corresponding feast days and astronomical data.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.